

OPONENTSKÝ POSUDEK

Markéta Hajská

Hranice jazyka jakožto hranice etnické identity.

Vztah užívání jazyka a etnické kategorizace u olašských Romů na východním Slovensku

Disertační práce, Ústav etnologie FFUK

Praha 2018, ss. 283.

Disertační práce Markéty Hajske je dílem, troufám si říci, ojedinělým, ba extrémně ojedinělým, a to jak v kontextu romistiky, tak i v kontextu etnologickém; volněji řečeno je to mistrovské dílo, které by si nepochybně zasloužilo anglickou verzi. Čím je uvedené mistrovství dáno?; uvedu jen ty exponenty, jež se mi jeví jako podstatné. Mohu začít délkou (kontaktního) fielworku: osmnáct let, tedy délkou stojící mimo veškerou konkurenci.; podotknu, je to terénní výzkum, který – obecně vzato – autentifikuje autorčino bádání. Druhým nápadným exponentem se mi jeví hluboká (operativní) znalost, jež se organicky promítá do textu, především tam, kde jde o konkrétní podoby jazyka a jeho interakční hodnoty“ z hlediska lingvistické antropologie či – starším názvem etnolingvistiky – jde o funkcionální stránku jazyka, tedy o to, co je od doby vystoupení Della Hymese z počátku šedesátých let pokládáno za druhý typ lingvistické relativity či méně výstižně za etnografii komunikace. Konečně posledním relevantním exponentem se mi jeví autorčina brilantní schopnost konceptualizace, jež se nevztahuje pouze k jazyku či pouze k identitě.

Pomyslný celek těchto exponentů prozrazuje nápadný rys autorčin, totiž příkladné vidění souvislostí, operující na více rovinách, rovině obecnější, jež může implikovat i zřetele metodologické, rovině historické, rovině sociální (nejlépe sociální organizace v Borovanech), rovině lingvistické, v níž se prolínají dva přístupy: etnolingvistický a soviolingvistický, jež ne vždy možno zřetelně oddělit, jak na to ostatně upozorňuje sama autorka. Je příznačnou charakteristikou onoho pomyslného celku stálý zřetel k rovnováze obecnin/konceptů na jedné straně a konkrét, singularit či aplikací.

Připomenu některé relace nebo dichotomie: emické a etické, trochu lituji, že autorka nepoužila nebo alespoň neodkázala na behaviorální etnolingvistiku K. L. Pikea, i když nejsem schopen dost dobře odlišit Pikea od Hymese, mohu-li to vyjádřit snad až příliš stručně. Nedosti na tom: důležité rozbory takových pojmů jako (etnická) identita, jež se pro autorku ukazuje jako pohyblivá, a abych použít autorčin výstižný výraz, vrstevnatá.; a snad bych měl ještě připomenout úvahu o primordialismu a konstruktivismu; je asi v této souvislosti důležité pochopit jejich vzájemné prolínání, podobně jako pohyblivost etického a emického, zděděných právě z Pikeovy tagmémiky, ale operativněji z kognitivní antropologie. A pochopitelně se u naší autorky objevují pojmy, jež jsou nejspíše sociolingvistické jako doména, diglosie, přepínání kódu apod.

Ze závěrečných shrnutí (je jich více) bych vytkl dva neobvykle znějící výrazy, a to „jazykování“ a „etnifikování“, což jsou výraz sugerující „energetické“ pojetí jazyka, příznačné pro německou neoromantiku v jazykovědě, viz Weisgerberovy pojmy jako „Das Worten der Welt“ či „Die sprachlichen Zugriffe“. Dynamika kotví zjevně u von Humboldtaů. Tyto „energetické“ stránky se mi jeví vhodné k disertační diskusi.

Opakovaně jsem naznačil, že disertační práce Markéty Hajske je dílem či arcidílem veskrze mimo řádným. Není překvapením navrhnout dílo k obhajově s hodnocením „splnila“

Doc. Dr. František Vrhel

22. 8. 2018.